

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ कृषि सेवा, एग्री एक्सटेन्सन (कृषि प्रसार) समूह, नवौं (९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

यस पाठ्यक्रमलाई दुई भागमा विभाजन गरिएको छः

प्रथम चरण -लिखित परीक्षा

पूर्णाङ्क: २००

द्वितीय चरण -अन्तर्वार्ता

पूर्णाङ्क: ३०

परीक्षा योजना (Examination Scheme)

पत्र	विषय	खण्ड	परीक्षा प्रणाली	प्रश्न संख्या × अङ्क	समय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क
प्रथम	प्रशासन, व्यवस्थापन र सेवा सम्बन्धी सामान्य विषय	(क) प्रशासन र व्यवस्थापन (Section-A)	विषयगत (subjective)	2×5 & 4×10=50 (Short & Long Answer)	१:३० घण्टा	५०	४०
		(ख) सेवा सम्बन्धी सामान्य विषय (Section-B)	विषयगत (subjective)	5×10=50 (Long Answer)	१:३० घण्टा	५०	
द्वितीय	सेवा सम्बन्धी प्राविधिक विषय		विषयगत (subjective)	4×15=60 (Critical Analysis) 2×20=40 (Problem Solving)	३ घण्टा	१००	४०

द्वितीय चरण:- अन्तर्वार्ता (Interview)

पूर्णाङ्क:- ३०

विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	समय
अन्तर्वार्ता (Interview)	३०		बोर्ड अन्तर्वार्ता (Board Interview)	

द्रष्टव्य :

- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुनेछ। सामान्यतया पाठ्यक्रममा जुन भाषा प्रयोग भएको छ सोही भाषामा प्रश्न सोधिनेछ।
- माथि उल्लिखित सेवा अन्तर्गतका सबै समूहको लागि प्रथम पत्र Section A (प्रशासन र व्यवस्थापन) को पाठ्यक्रमको विषयवस्तु एउटै हुनेछ। तर प्रथम पत्र Section B (सेवा सम्बन्धी सामान्य विषय) र द्वितीय पत्र (सेवा सम्बन्धी प्राविधिक विषय) का पाठ्यक्रम समूह अनुरूप फरक फरक हुनेछन्।
- प्रथम पत्रमा प्रत्येक खण्डको लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरू हुनेछन्। उम्मेदवारले प्रत्येक खण्डका प्रश्नको उत्तर सोही खण्डका उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ।
- द्वितीय पत्रमा प्रत्येक प्रश्नको लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरू हुनेछन्। उम्मेदवारले प्रत्येक प्रश्नको उत्तर छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ।
- यस पाठ्यक्रममा जुनसुकै लेखिएको भएता पनि पाठ्यक्रममा परेका ऐन, नियम, नीतिहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधित भई हटाईएका वा थप गरी संशोधित भई कायम रहेका) लाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ।
- प्रथम चरणको परीक्षाबाट छनोट भएका उम्मेदवारलाई मात्र द्वितीय चरणको परीक्षामा सम्मिलित गराइनेछ।
- पाठ्यक्रम लागू मिति २०८१/५/२० देखि

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ कृषि सेवा, एग्री एक्सटेन्सन (कृषि प्रसार) समूह, नवौं
(९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

प्रथम पत्र : General Subject
Section (A): Administration & Management
(2 x 5 Marks & 4 x 10 Marks = 50 Marks)

१. **राज्य र सरकार**
 - १.१ नेपालको संविधान
 - १.२ राज्यशक्तिको बाँडफाँड, शक्ति पृथकीकरण, सन्तुलन र नियन्त्रण
 - १.३ सरकारको कार्यक्षेत्र र भूमिका
 - १.४ सङ्घीय प्रणाली: नेपालमा प्रशासनिक संघीयता र वितीय संघीयता
 - १.५ संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकार
 - १.६ संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकार बीचको अन्तरसम्बन्ध र समन्वय
 - १.७ सार्वजनिक नीति विश्लेषण, तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र मूल्याङ्कन
२. **लोकतन्त्र, मानव अधिकार र नेपाली समाज**
 - २.१ समावेशी लोकतन्त्र
 - २.२ कानूनी राज्य र मानव अधिकार
 - २.३ प्रतिनिधित्वको सिद्धान्त र समानुपातिक प्रतिनिधित्व
 - २.४ सामाजिक न्याय र सामाजिक सुरक्षा
 - २.५ नेपाली समाजका विविध जातजाति/वर्ग समुदायहरूका सामाजिक, साँस्कृतिक, आर्थिक अवस्था र रहनसहन
 - २.६ आरक्षण, सकारात्मक विभेद, विविधता व्यवस्थापन र यसका चुनौतीहरू
 - २.७ सूचनाको हक एवं सार्वजनिक निकायको दायित्व
३. **सार्वजनिक प्रशासन**
 - ३.१ सार्वजनिक प्रशासनको अवधारणा, सिद्धान्त र कार्यहरू
 - ३.२ कर्मचारी प्रशासनका आधारभूत पक्षहरू
 - ३.३ प्रशासन र राजनीति बीचको अन्तरसम्बन्ध
 - ३.४ सार्वजनिक सेवा प्रवाह र यसका नवीनतम अभ्यासहरू
 - ३.५ आर्थिक प्रशासन, बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन
 - ३.६ सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन (सार्वजनिक आय, खर्च तथा ऋण)
 - ३.७ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली
४. **व्यवस्थापन**
 - ४.१ व्यवस्थापनको अवधारणा, सिद्धान्त र नवीनतम प्रवृत्तिहरू
 - ४.२ व्यवस्थापकको कार्य, भूमिका र सीपहरू
 - ४.३ उत्प्रेरणा, मनोबल, नेतृत्व, नियन्त्रण, समन्वय र निर्णय प्रक्रिया
 - ४.४ समूह गतिशीलता, संगठनात्मक व्यवहार, समूहकार्य र कार्य संस्कृति
 - ४.५ सार्वजनिक क्षेत्र व्यवस्थापन र नवोदित अवधारणाहरू

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ कृषि सेवा, एग्री एक्सटेन्सन (कृषि प्रसार) समूह, नवौं
(९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ४.६ व्यवस्थापन सूचना प्रणाली र सूचना प्रविधिको उपयोग
- ४.७ गुनासो व्यवस्थापन, तनाव व्यवस्थापन, सूचना व्यवस्थापन र समय व्यवस्थापन
- ४.८ सामूहिक सौदाबाजी र ट्रेड युनियन
- ५. **विकासका आयामहरू**
 - ५.१ विकास र पूर्वाधार प्रशासनको अवधारणाहरू र नवीनतम उपागमहरू
 - ५.२ नेपालमा योजनाबद्ध विकास र चालू आवधिक योजना
 - ५.३ विकासका आयामहरू: मानव विकास, दिगो विकास, समावेशी विकास, गरिबी निवारण, विश्वव्यापीकरण र स्थानीयकरण
 - ५.४ वातावरण, जनसंख्या, रोजगार र बसोबास
 - ५.५ जलवायु परिवर्तन, जलवायु परिवर्तनले सामाजिक जीवनमा पारेको प्रभाव र अनुकूलन
 - ५.६ विपद् व्यवस्थापन
 - ५.७ नेपालमा विकासका चुनौती तथा राष्ट्रिय विकासका मुद्दा/सवालहरू
- ६. **शासकीय सुधार, सुशासन र व्यावसायिकता**
 - ६.१ नेपालमा शासकीय/प्रशासन सुधारका प्रयास र चुनौतीहरू
 - ६.२ सार्वजनिक सेवाको अवधारणा, विशेषता र आधारभूत मान्यताहरू
 - ६.३ सुशासन, पारदर्शिता र जवाफदेहिता
 - ६.४ सदाचार, व्यावसायिक नैतिकता र मूल्यहरू (Values)
 - ६.५ सम्पति शुद्धीकरण (Money Laundering) र भ्रष्टाचार निवारण
 - ६.६ विद्युतीय शासन (E-Governance)
 - ६.७ सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा नवप्रवर्तन (Innovation)

प्रथम पत्र : General Subject
Section (B): सेवा सम्बन्धी सामान्य विषय
(5 x 10 Marks = 50 Marks)

(क) नीतिगत विषयहरू

- १. राष्ट्रिय कृषि नीति, २०६१
- २. कृषि विकास रणनीति (२०७२-२०९२)
- ३. नेपालको चालु आवधिक योजना (कृषि क्षेत्र मात्र)
- ४. कोशी प्रदेशको चालु आवधिक योजना (कृषि क्षेत्र मात्र)
- ५. कृषि विकासमा महिला तथा सामाजिक समावेशीकरण
- ६. आर्थिक विकास र क्षेत्रीय सन्तुलनमा कृषिको भूमिका
- ७. कृषि विकासमा पकेट प्याकेज रणनीति
- ८. कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन नीति, २०६३

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ कृषि सेवा, एग्री एक्सटेन्सन (कृषि प्रसार) समूह, नवौं (९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

९. राष्ट्रिय मल नीति, २०५८

१०. सिंचाई नीति, २०७०

११. World Trade Organization (WTO), South Asian Free Trade Area (SAFTA) र Nepal Trade Integration Strategy (NTIS)

१२. कृषि जैविक विविधता प्रवर्द्धन नीति २०६३

(ख) कृषि सम्बन्धी ऐन, नियमहरू (संशोधन सहित)

१. बीउ विजन ऐन, २०४५

२. बीउ विजन नियमावली, २०६९

३. सहकारी ऐन, २०७४ तथा सहकारी नियमावली, २०७५

४. प्रदेश सहकारी ऐन, २०७६ तथा प्रदेश सहकारी नियमावली, २०७६ (कोशी प्रदेश)

५. स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४

६. प्रदेश कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन अनुदान ऐन, २०७७ (कोशी प्रदेश)

७. प्रदेश कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन अनुदान नियमावली, २०७८ (कोशी प्रदेश)

८. खाद्य अधिकार तथा खाद्य सम्प्रभुता ऐन, २०७५

९. रासायनिक मल (नियन्त्रण) आदेश, २०५५

१०. जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन ऐन, २०७६

११. जीवनाशक विषादी व्यवस्थापन नियमावली, २०८१

१२. विरुवा संरक्षण ऐन, २०६४

१३. कृषि, पशुपन्छी तथा जडिबुटी बीमा निर्देशिका, २०७९

(ग) निजामती सेवा ऐन, नियमावली तथा आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी कानूनी व्यवस्था

१. प्रचलित निजामती सेवा ऐन र निजामती सेवा नियमावली

२. प्रदेश निजामती सेवा ऐन, २०७९ र प्रदेश निजामती सेवा नियमावली, २०८१ (कोशी प्रदेश)

३. स्थानीय सरकारी सेवा (गठन तथा सञ्चालन) ऐन, २०८० (कोशी प्रदेश)

४. नेपाल कृषि सेवा (गठन, समूह तथा श्रेणी विभाजन र नियुक्ति) नियमहरू, २०५०

५. आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ तथा आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व नियमावली, २०७७

६. प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७८ र प्रदेश आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व नियमावली, २०७९ (कोशी प्रदेश)

७. सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ तथा सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४

८. प्रदेश सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०७७ (कोशी प्रदेश)

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ कृषि सेवा, एग्री एक्सटेन्सन (कृषि प्रसार) समूह, नवौं (९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

(घ) समूहसँग सम्बन्धी विषयहरू

१. नेपालको संविधानमा कृषि क्षेत्रको सम्बन्धमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका सरकारहरूको जिम्मेवारी
२. बहुआयामिक कृषि प्रसार कार्यक्रम, भूमिका, आवश्यकता र चुनौती
३. जलवायु परिवर्तन र कृषि क्षेत्रमा यसको प्रभाव
४. नेपालमा सञ्चालित कृषि सम्बन्धी आयोजना/परियोजना र तिनको उपलब्धी
५. नेपालमा कृषि यान्त्रिकीकरण र यसको महत्व
६. IPM, IPNMS, GAP and Conservation Agriculture.
७. कृषि जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन
८. ICT in Agriculture.
९. Privatization of agricultural extension services in Nepal, its importance and challenges.

नमूना प्रश्नहरू (Model Questions)

१. What do you mean by the privatization of agricultural extension services? What are the areas in agricultural extension services that can be privatized in Nepal for efficient extension service delivery ?
(3+7)
२. प्रधानमन्त्री कृषि आधुनिकीकरण परियोजनाको उद्देश्य के हो ? यसका विशेषताहरू के के हुन् ? यो परियोजना अन्तर्गतका विभिन्न सम्भागहरूको हालसम्मको कार्यान्वयन अवस्थाबारे समीक्षात्मक टिप्पणी गर्नुहोस् ।
(2+2+6)

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ कृषि सेवा, एग्री एक्सटेन्सन (कृषि प्रसार) समूह, नवौं (९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

द्वितीय पत्र: सेवा सम्बन्धी प्राविधिक विषय

(4 x 15 Marks & 2 x 20 Marks = 100 Marks)

1. Extension Concept, Principles & Scope
 - 1.1. Concept of Extension Education
 - 1.2. Need for extension in Agriculture Development
 - 1.3. Principles and Philosophy of Extension
 - 1.4. Functions of Extension
 - 1.5. Extension education as a profession and discipline
 - 1.6. History of Agriculture Extension in Nepal
2. Teaching Learning Process in Extension:
 - 2.1. Criteria for effective extension teaching
 - 2.2. An effective learning situation
 - 2.3. The elements of learning situation
 - 2.4. Adult learning-theories & principles
 - 2.5. Training needs assessment, training module and training management
 - 2.6. Extension teaching methods
3. Group Dynamics and Leadership
 - 3.1. Group dynamics and leadership development in agriculture extension
 - 3.2. Farmer's Group Formation and Mobilization
 - 3.3. Leadership style, typology and behavior
 - 3.4. Conflict management, sources and resolution techniques
 - 3.5. Characteristics of an effective farmer's group
 - 3.6. Role of public, private organization, NGOs, CBOs, Agricultural cooperatives and Farmers groups in agricultural development
4. Communication in Agriculture
 - 4.1. Communication process - basic functions, elements and methods
 - 4.2. Communication methods individual group & mass methods selection and combination of communication methods
 - 4.3. Critical factors in extension communication
 - 4.4. Barriers of communication
 - 4.5. Effective communication skills, role of extension agents
 - 4.6. Usage of ICT (Information and Communication Technology) in Agriculture Extension
5. Technology Transfer/Adoption
 - 5.1. Technology Generation and Development Process
 - 5.2. Diffusion, dissemination and adoption of innovation/technology
 - 5.3. Adoption process, stages of adoption, adopter categories, factors affecting adoption
 - 5.4. Traditional and recent approaches in transfer of agricultural technology
 - 5.5. Role of agricultural college and universities, research and extension in technology generation and diffusion.

प्रदेश लोक सेवा आयोग
कोशी प्रदेश, विराटनगर, नेपाल

प्रदेश निजामती सेवा तथा स्थानीय सरकारी सेवा अन्तर्गत प्राविधिक तर्फ कृषि सेवा, एग्री एक्सटेन्सन (कृषि प्रसार) समूह, नवौं
(९) तहको खुला, अन्तर स्थानीय तह र आन्तरिक अन्तर सेवा प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

6. Planning in Agricultural Extension

- 6.1. Meaning and concept of program, planning and program planning process
- 6.2. Principle of program planning process in agricultural extension
- 6.3. Projectization concept in agricultural extension programs
- 6.4. Bottom up planning process
- 6.5. Monitoring and evaluation of agricultural program
- 6.6. Report writing, documentation, publication and digitization .

नमूना प्रश्नहरू (Model Questions)

१. कृषिको आधुनिकीकरण तथा व्यावसायिकरणका लागि कृषि यान्त्रिकीकरणको अपरिहार्यता नकार्न सकिन्न। नेपालमा हालसम्म भएका कृषि यान्त्रिकीकरणका प्रयासहरूको समीक्षा गर्दै वर्तमान परिप्रेक्ष्यमा नेपालको कृषि विकासमा कृषि यान्त्रिकीकरणको महत्व, यसको आवश्यकता, चुनौति तथा समस्या समाधानका उपायहरूका बारेमा विवेचना गर्नुहोस् । [१५]
२. कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धनका लागि कोशी प्रदेश सरकारले प्रदेश कृषि व्यवसाय प्रवर्द्धन अनुदान ऐन तथा नियमावली बनाएको छ र यसै अन्तर्गत रहेर विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आएका छन् । यस सन्दर्भमा उक्त ऐन तथा नियमावलीको सबल तथा दुर्बल पक्षको समीक्षा गर्दै सुधारका लागि आफ्ना सुझावहरू प्रस्तुत गर्नुहोस् । [१५]
३. अलैंची नेपालको प्रमुख निर्यातजन्य बाली हुँदा हुँदै पनि यसबाट किसानहरूले उचित फाईदा लिन नसकिरहेको गुनासो आईरहन्छ। कोशी प्रदेशमा अलैंची खेतीका समस्याहरू के के छन् ? ती समस्या समाधानका लागि सरकारी क्षेत्रबाट भए गरेका प्रयासहरूको समीक्षा गर्दै अलैंची खेती प्रवर्द्धनका लागि सुझावहरू प्रस्तुत गर्नुहोस् । [२०]